

Opisany poniżej przebieg lekcji jest propozycją zajęć poświęconych pamięci o powstaniu w getcie warszawskim, rekomendowaną przez Dział Edukacji Muzeum POLIN dla klas 4–6 szkoły podstawowej. Poruszanie tematów związanych z II wojną światową oraz Zagładą wymaga szczególnej rozwagi ze strony osoby prowadzącej zajęcia. Zadbaliśmy o to, aby informacje pojawiające się w przekazanych Państwu materiałach edukacyjnych były dopasowane do wieku odbiorców i odbiorczyń oraz opatrzone naszym komentarzem. Scenariusz opisuje zajęcia, których realizacja zajmie około 90 minut. Zachęcamy, by na zajęcia przeznaczyć dwie godziny lekcyjne, a opowiadania Katarzyny Ryrych „Takich dwóch jak nas trzech” wysłuchać (lub przeczytać je) wspólnie z dziećmi. Możliwe jest jednak zaproszenie dzieci do przeczytania lub wysłuchania nagrania w domu i skrócenie proponowanych zajęć do jednej godziny lekcyjnej.

Rekomendujemy, by przed przeprowadzeniem lekcji zapoznać się z zaleceniami i wskazówkami Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN dotyczącymi edukacji na temat II wojny światowej i Zagłady.

„Takich dwóch jak nas trzech”

Scenariusz lekcji dla klas 4–6

Autorka: Katarzyna Niewczas

Czas trwania: 90 minut

Cele edukacyjne:

- Uczniowie i uczennice zdobywają podstawową wiedzę historyczną na temat sytuacji polskich Żydów w trakcie II wojny światowej,
- Uczniowie i uczennice poszerzają swoją wiedzę na temat znaczenia udzielania wsparcia osobom doświadczającym dyskryminacji.

Przebieg lekcji:

1. Moduł I: Każdy ma swoje tajemnice
2. Moduł II: Praca z opowiadaniem
3. Moduł III: Wielka historia
4. Moduł IV: O dawaniu wsparcia
5. Moduł V: Podsumowanie

Potrzebne materiały:

- Grafika przedstawiające przedmioty,
- Tekst lub nagranie opowiadania Katarzyny Ryrych „Takich dwóch jak nas trzech”,
- Zdania do dokończenia,
- Karty pracy do wyświetlenia/pokazania podczas zajęć (załącznik 1, załącznik 2 i załącznik 4, załącznik 6)
- Karty pracy dla grup do ćwiczenia „Wielka historia” (załącznik 3),
- Karty pracy do rozmowy w parach (załącznik 5),
- Nagranie z [wypowiedzią Janiny Bauman](#).

Moduł I: Każdy ma swoje tajemnice

Czas trwania: 15 minut

Cel edukacyjny modułu:

- zaciekawienie grupy tematem opowiadania,
- ułatwienie uczniom i uczennicom podążania za jego treścią.

Forma pracy:

- zbieranie pierwszych skojarzeń metodą burzy mózgów,
- rozmowa na forum.

Wyświetl grafiki przedmiotów (załącznik 1):

- cegła z pierwszymi literami imion bohaterów,
- dziennik pradziadka,
- album ze zdjęciami,
- metalowa puszka z pamiątkami,
- żołnierz,
- drewniana zabawka.

Zaproś klasę do swobodnego opisanie ilustracji. Wysłuchaj głosów wypowiedzanych na forum. Zachęć uczniów i uczennice do opisanie tego, co widzą na planszy, oraz do poszukania określeń, które pasują do wszystkich zaprezentowanych przedmiotów.

Po tej wstępnej rozmowie zadaj klasie pytania wybrane z poniższych propozycji:

- Jak sądzicie, czy te przedmioty są warte przechowywania?
- Jak sądzicie, czy dla kogoś te przedmioty mogą być ważne?

- Jak myślicie, czy pamiątki, które są ważne dla Was, są też ważne dla innych osób?
- Dla kogo mogą być ważne, a dla kogo zupełnie nieważne?

Dopasuj propozycje pytań do wypowiedzi poszczególnych osób tak, by pogłębiały one spostrzeżenia grupy. Celem rozmowy jest wprowadzenie uczniów i uczennic w temat pamięci, będący jednym z wątków opowiadania, poprzez odniesienie się do ich własnych doświadczeń.

Zbierz padające odpowiedzi i podsumuj je. Powiedz klasie, że temat przedmiotów przypominających o wydarzeniach z przeszłości wróci w opowiadaniu, które za moment wszyscy usłyszą.

Moduł II: Praca z opowiadaniem

Czas trwania: 20 minut

Cel edukacyjny modułu: ćwiczenie umiejętności wyrażania własnych opinii i odczuć dotyczących tekstu literackiego.

Forma pracy:

- lektura lub wysłuchanie tekstu opowiadania,
- rozmowa na forum i w małych grupach.

Zaproś klasę do lektury lub wysłuchania nagrania opowiadania „Takich dwóch jak nas trzech” Katarzyny Ryrych.

Po zapoznaniu się wszystkich z opowiadaniem wyświetl na rzutniku slajd ze zdaniem do dokończenia (załącznik 2):

- Słuchając tego opowiadania, czułam/czułam..., ponieważ...
- Najciekawsze w tej historii było dla mnie...
- Trudno było mi zrozumieć...
- Chciałabym/chciałbym powiedzieć głównej bohaterce, że...

Biorąc pod uwagę czas, który masz na przeprowadzenie zajęć, a także dynamikę grupy, możesz zaprosić chętnych do dokończenia zdań na forum lub zaprosić uczniów i uczennice do krótkich rozmów w parach na zaproponowane tematy. Jeśli zdecydujesz się na pracę w parach, znajdź moment na krótkie podsumowanie rozmów na forum.

Moduł III: Wielka historia

Czas trwania: 30 minut

Cel edukacyjny modułu: uporządkowanie informacji (posiadanych wcześniej przez uczniów i uczennice oraz nowych, które pojawiają się w treści opowiadania) na temat historii polskich Żydów w czasie II wojny światowej.

Forma pracy:

- praca w kilkusobowych grupach ze źródłami historycznymi,
- omówienie na forum.

Przeznacz klasie instrukcję do ćwiczenia: „Historia Macieja, Samuela i Johanna jest fikcyjna, nie wydarzyła się naprawdę. Jest jednak bardzo prawdopodobna, ponieważ odnosi się do prawdziwych wydarzeń, które miały miejsce w przeszłości. W ćwiczeniu, do którego teraz was zapraszam, będziecie mieli okazję przyjrzeć się dokładnie kilku fragmentom opowiadania i odkryć, do jakich wydarzeń historycznych nawiązują”.

Następnie podziel klasę na czteroosobowe grupy i rozdaj im załącznik 3. Zadaniem grup będzie dopasowanie fragmentów opowiadania do krótkich informacji historycznych.

Aby podsumować pracę w grupach, wyświetl pojedynczo zdjęcia (załącznik 4) odnoszące się do wydarzeń historycznych i przy każdym z nich zapytaj klasę na forum:

- Do którego fragmentu opowiadania odnosi się to zdjęcie?
- O jakim wydarzeniu lub momencie historycznym przypomina?

Wysłuchaj odpowiedzi. Jeśli okaże się to potrzebne, skoryguj informacje, dodaj dodatkowy kontekst lub odpowiedz na pytania.

Moduł IV: O dawaniu wsparcia

Czas trwania: 25 minut

Cel edukacyjny modułu:

- podkreślenie roli, jaką odgrywa okazywanie wsparcia osobom doświadczającym dyskryminacji,
- inspirowanie do dawania wsparcia.

Forma pracy:

- rozmowa w parach, rozmowa na forum,
- oglądanie fragmentu wywiadu.

Zaproś klasę do ćwiczenia w parach (załącznik 5). Rozdaj parom karty pracy z fragmentem opowiadania i pytaniami do rozmowy. Gdy wszystkie pary będą miały przed sobą materiały, przełącz im, że przyjrzyjcie się teraz przyjaźni Macieja, Samuela i Johanna. Włącz fragment nagrania, który odpowiada tekstowi z karty pracy.

Kiedy uczniowie i uczennice skończą pracę nad pytaniami, poproś chętnych o zaprezentowanie własnych odpowiedzi.

Podsumuj wypowiedzi klasy, odnosząc się do tekstu opowiadania. Przekaż jej, że nie możemy dowiedzieć się, jak faktycznie Samuel się czuł w tamtym momencie i co myślał, ponieważ jest on postacią fikcyjną. Mamy jednak nagraną wypowiedź Janiny Bauman, która doświadczyła podobnej sytuacji podczas wojny. Zaznacz przy tym, że jest to osobiste doświadczenie konkretnej osoby, które nie było udziałem całej społeczności żydowskiej.

Włącz [fragment wypowiedzi Janiny Bauman](#) (całość wywiadu dostępna na portalu: [IWitness \(usc.edu\)](#)).

W rozmowie o nagraniu z całą klasą porównaj wypowiedź Janiny Bauman z odpowiedziami zapisanymi przez uczniów i uczennice na kartach pracy. Zwróć uwagę na punkty wspólne w ich pomysłach i we wspomnieniu Janiny.

Podsumowanie merytoryczne:

W opowiadaniu Katarzyny Ryrych Samuel doświadcza wsparcia udzielonego przez kolegów w obliczu represji wobec społeczności żydowskiej wprowadzanych na początku II wojny światowej. Samuel może liczyć na swoich przyjaciół, którzy są przy nim mimo nowej sytuacji, w jakiej znalazła się jego rodzina.

Podobną historię o otrzymanym wsparciu wspomina w swojej relacji Janina Bauman. Zaproszenie przez koleżanki do wspólnych powrotów do domu bez obowiązującej ją opaski Dawida nawet po latach wywołuje w niej emocje. Przywoływanemu obrazowi z przeszłości towarzyszą rozluźnienie i spokój, zauważalne w jej mimice, gestach i tonie głosu. Zarówno Janina, jak i Samuel w sytuacji doświadczania dyskryminacji uzyskali wsparcie społeczne. Bliskość kolegów i koleżanek mogła dawać im poczucie przynależności i bezpieczeństwa w warunkach zagrożenia.

Moduł V: Podsumowanie

Czas trwania: 5 minut

Cel edukacyjny modułu: podsumowanie wrażeń i przeżyć, których dostarczyło grupie zapoznanie się z opowiadaniem.

Forma pracy: rozmowa na forum.

Na zakończenie wyświetl na rzutniku, znaną grupie z pierwszego ćwiczenia, grafikę z cegłą z literami M+J+S (załącznik 6). Zapytaj uczniów i uczennice, jak teraz, po usłyszeniu opowiadania, opisałiby ten przedmiot. Jakie historie związane z tym przedmiotem poznali w trakcie lekcji? Dlaczego ten przedmiot może być ważny dla bohaterów opowiadania? Czy gdybyśmy nie znali historii Macieja, Johanna i Samuela, domyślilibyśmy się, że ten przedmiot może być dla kogoś ważny? Udziel głosu chętnym osobom, podsumuj ich wypowiedzi, zwróć uwagę na to, do których elementów opowiadania się odnoszą.

Załącznik 1

Slajd z grafikami do modułu I: Każdy ma swoje tajemnice

Grafiki przedmiotów – cegła z pierwszymi literami imion bohaterów, dziennik pradziadka, album ze zdjęciami, metalowa puszka z pamiątkami, żołnierzyk, drewniana zabawka.

Załącznik 2

Slajd z zdaniami do dokończenia do modułu II: Praca z opowiadaniem

- Słuchając tego opowiadania, czułam/czułem..., ponieważ...
- Najciekawsze w tej historii było dla mnie...
- Trudno było mi zrozumieć...
- Chciałabym/chciałbym powiedzieć głównej bohaterce, że...

Muzeum Historii
Żydów Polskich
POLIN

ul. Anielewicza 6
00-157 Warszawa

T +48 22 471 03 00
@ polin@polin.pl

Iceland
Liechtenstein
Norway grants

Ministerstwo Kultury
i Dziedzictwa Narodowego

POLIN
Żydowskie
Dziedzictwo
Kulturowe

Załącznik 3

Karta pracy do modułu III: Wielka Historia

Dopasuj fragmenty opowiadania do krótkich informacji historycznych.

Fragmenty opowiadania:

Pradziadek spędził tu całe swoje życie z niewielką, jak mawiał, przerwą. O tej przerwie wspominał bardzo niechętnie, za to z uśmiechem spoglądał na wydrapane na jednej z cegieł trzy litery: M + S + J. Maciej (czyli on), Samuel i Johann. [...] Cała ulica należała do nas. Zналиśmy wszystkie zakamarki, każde drzewo, każdy strych [...].

Pewnego dnia zobaczyłem, że Samuel nosi na rękawie kurtki opaskę z gwiazdą. Musieli je nosić wszyscy Żydzi.

– Po co – wyrwało mi się.

– Żeby wszyscy widzieli, że są Żydami. Kazano im. A gdyby tego nie zrobili, mieliby poważne kłopoty.

Kiedy się spotykaliśmy, prosiliśmy Samuela, żeby ją zdjął, ale tłumaczył, że nie może tego zrobić, i mówił, że z opaską czy bez nadal jest Samuelem z tajnego bractwa. A potem Samuel zniknął. Podobnie jak wszyscy Żydzi z naszej ulicy.

Tata spotykał się z dwójką swoich przyjaciół, kiedy rozmawiali ze sobą, zamykali się w gabinecie, żebym przypadkiem czegoś nie usłyszał, ale kiedy stawałem na korytarzu z uchem przyłożonym do drzwi, czasami udawało mi się wyławiać pojedyncze słowa: „dokumenty”, „ubrania”, „getto”.

Informacje historyczne

Ulica Nałewki przed 1939 r. Z: A. Jeżewski, Warszawa na starej fotografii, Warszawa 1960

W Polsce przed II wojną światową mieszkało wielu Ukraińców, Żydów, Białorusinów, Niemców i osób innych narodowości. Na ulicach polskich miast z łatwością można było usłyszeć wiele różnych języków.

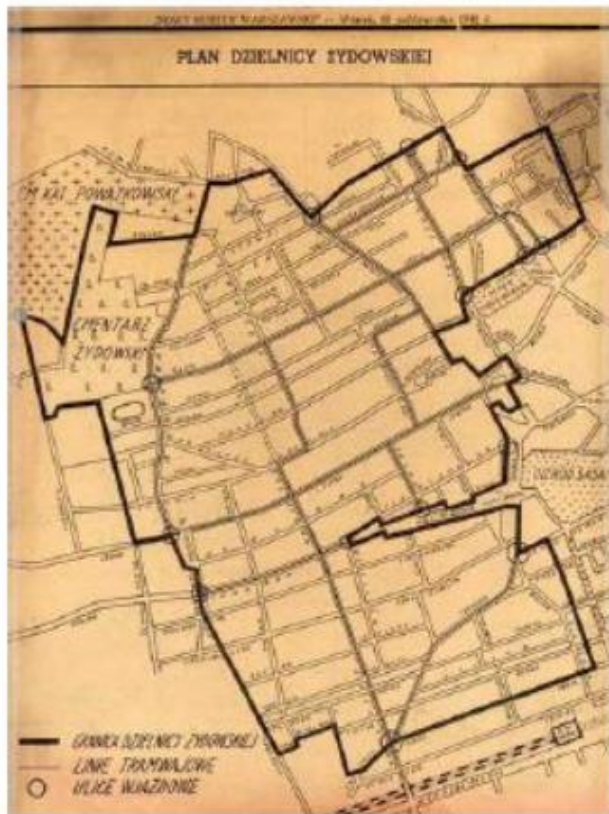

W dużych miastach, takich jak Warszawa i Kraków, co trzeci mieszkaniec był Żydem albo Żydówką. A w mniejszych miejscowościach Żydzi często stanowili co najmniej połowę mieszkańców.

Kiedy wybuchła II wojna światowa, życie żydowskich rodzin bardzo się zmieniło.

Żydzi stracili wiele swoich praw: zakazano im podróżowania, musieli oddać swoje oszczędności, kazano im też zakładać opaskę z gwiazdą Dawida za każdym razem, kiedy wychodzili z domu.

Podpis do zdjęcia: [Opaska z gwiazdą Dawida w zbiorach Muzeum regionalnego w Pińczowie](#),
Wojciech Bałabański

Podczas II wojny światowej Żydzi musieli opuścić swoje domy i przeprowadzić się do getta – czyli dzielnicy, w której mogli mieszkać tylko Żydzi. Życie w getcie było bardzo trudne. Często w jednym mieszkaniu musiało pomieścić się kilka rodzin, które wcześniej się nie znały. Jedzenia było bardzo mało i nie można było dostać tego, na co miało się ochotę. Ludzie cieszyli się, kiedy mogli zjeść zwykłą zupę i kawałek chleba.

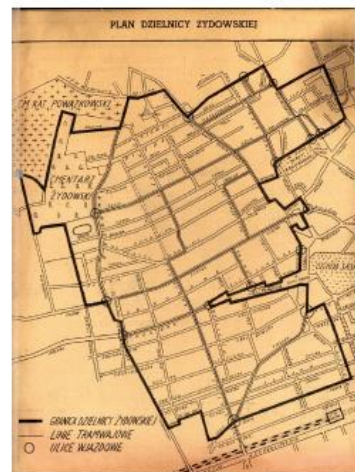

Część Żydów próbowała wydostać się z getta. Aby móc mieszkać poza jego granicami, potrzebowali fałszywych dokumentów, nowych ubrań, bezpiecznej kryjówki. W wychodzeniu z getta wspierali ich Żydzi, którym już się to udało, a także Polacy.

Załącznik 4

Slajd z grafikami do podsumowania modułu III: Wielka Historia

Załącznik 5

Karta pracy do modułu IV: O dawaniu wsparcia

Po przeczytaniu fragmentów opowiadania Katarzyny Ryrych wpisz swoje odpowiedzi na pytania.

Fragment opowiadania:

Nadeszła wojna... Johann musiał obiecać swoim rodzicom, że nie będzie przyjaźnić się z Samuelem, bo Samuel był Żydem, a Johann – nie. Chociaż nigdy wcześniej im to nie przeszkadzało.

– I posłuchał rodziców – westchnął mój brat. – Tak?

Pradziadek podsunął mi brulion.

„Dziś spotkaliśmy się za rogiem. Johann po raz kolejny wymknął się z domu, nie mówiąc nic rodzicom. Poszliśmy nad Wisłę i piekliśmy ziemniaki”.

– I dobrze! – wykrzyknęłam.

– Mogło być i tak – powiedział powoli pradziadek – że rodzice Johanna robili to ze strachu. Ojciec zawsze mówił, że to porządni ludzie. Pewnego dnia zobaczyłem, że Samuel nosi na rękawie kurtki opaskę z gwiazdą. Musieli je nosić wszyscy Żydzi.

– Po co – wyrwało mi się.

– Żeby wszyscy widzieli, że są Żydami. Kazano im. A gdyby tego nie zrobili, mieliby poważne kłopoty.

– Bez sensu – mruknął mój brat. – Przecież to jakaś bzdura.

– Też tak się nam wydawało. Kiedy się spotykaliśmy, prosiliśmy Samuela, żeby ją zdjął [...].

Jak Maciej i Johann traktowali Samuela?

Jak czuł się Samuel w towarzystwie Macieja i Johanna?

Załącznik 6

Moduł V: Podsumowanie
